

saetbeu

dyndert

la roen

alvout

de maat

moederkerk

de drecht

dubbe linder

allenhoer

alten
v r

stien

maelvaan

de daboel

al louten

maes

de lue

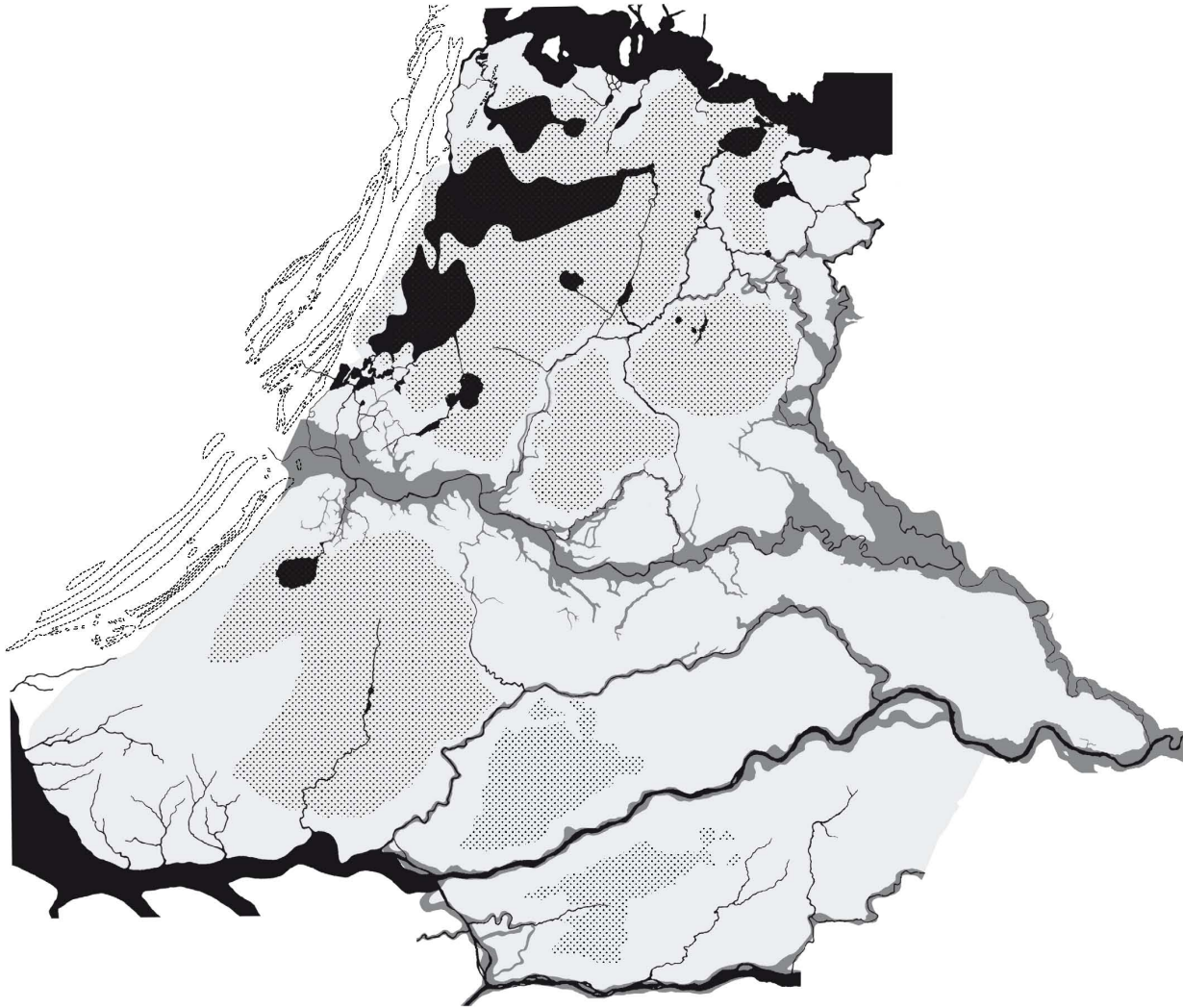
de hant

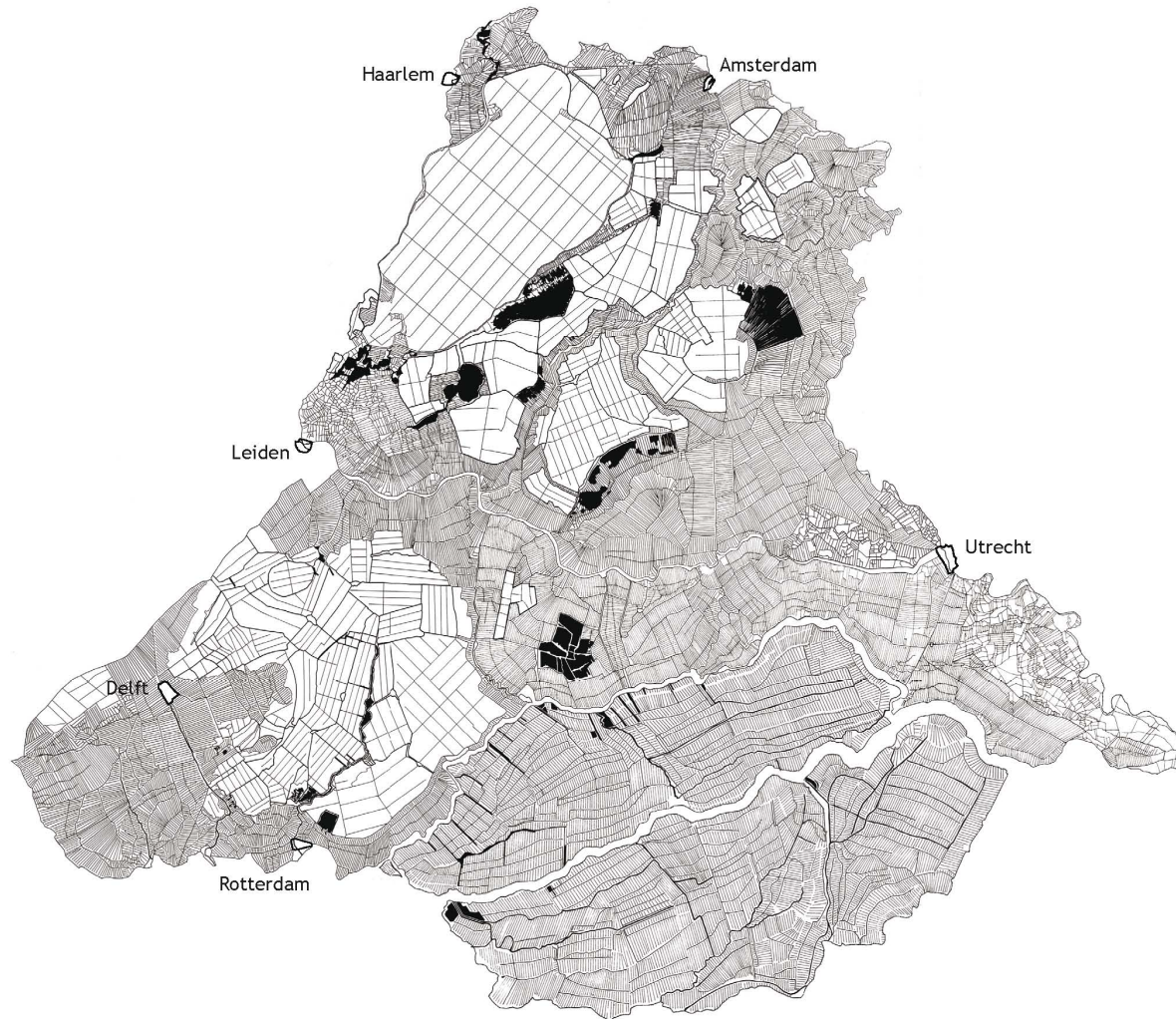
De Sint Elisabethsvloed
Meester van de Heilige Elisabeth-panelen, anoniem, ca. 1490-1495

De Grote Waard

De vorm van het natuurlandschap als het product van zee, rivieren en veen

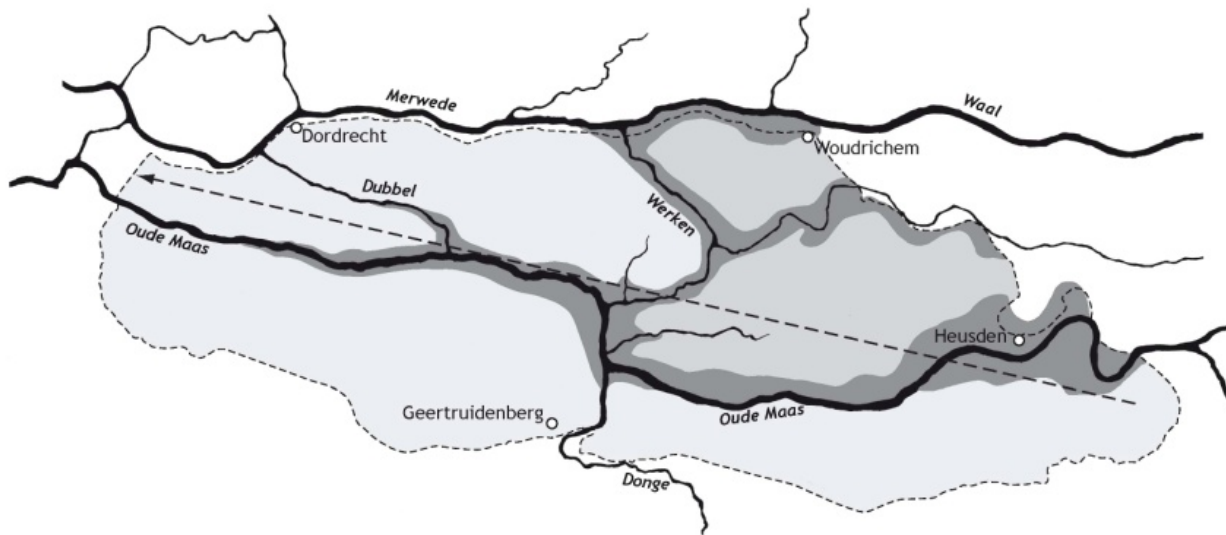
De vorm van het ontginningslandschap als transformatie van het natuurlandschap

De vorm van het stedelijk landschap als voortdurende transformatie van het ontginningslandschap

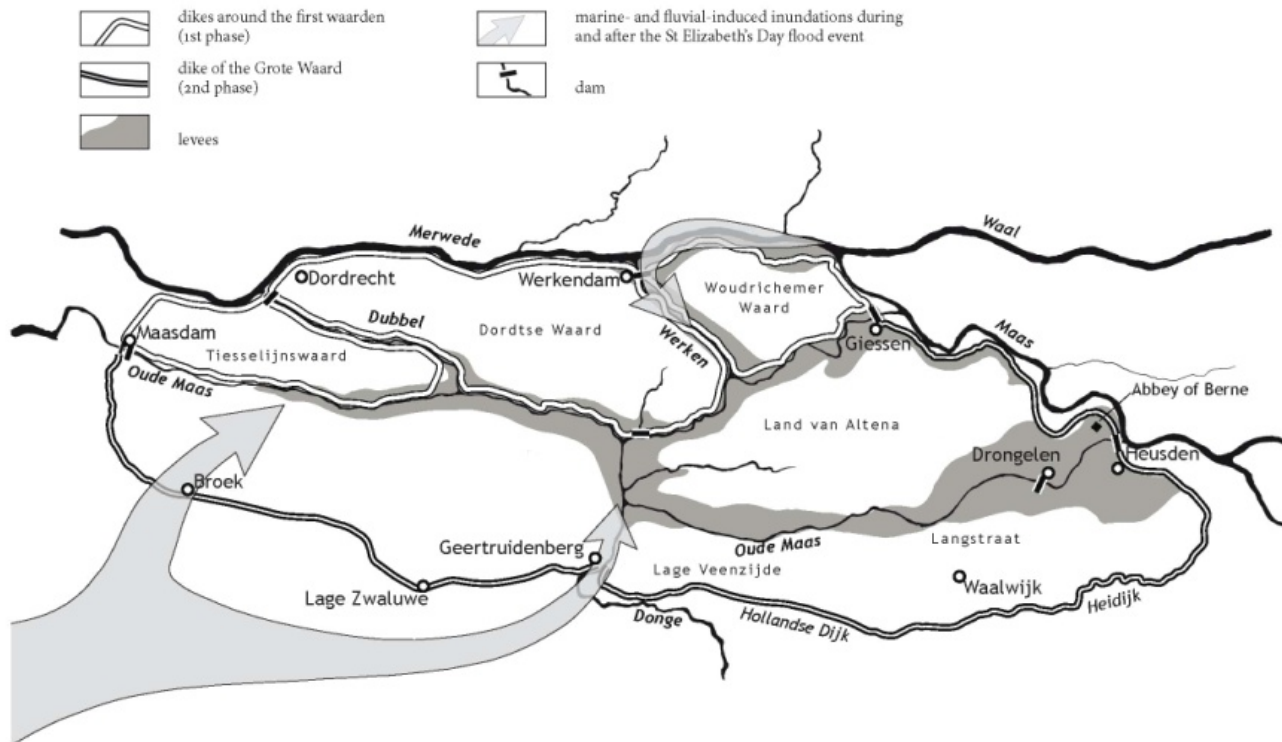

Ligging van de Grote Waard in de Hollandse delta

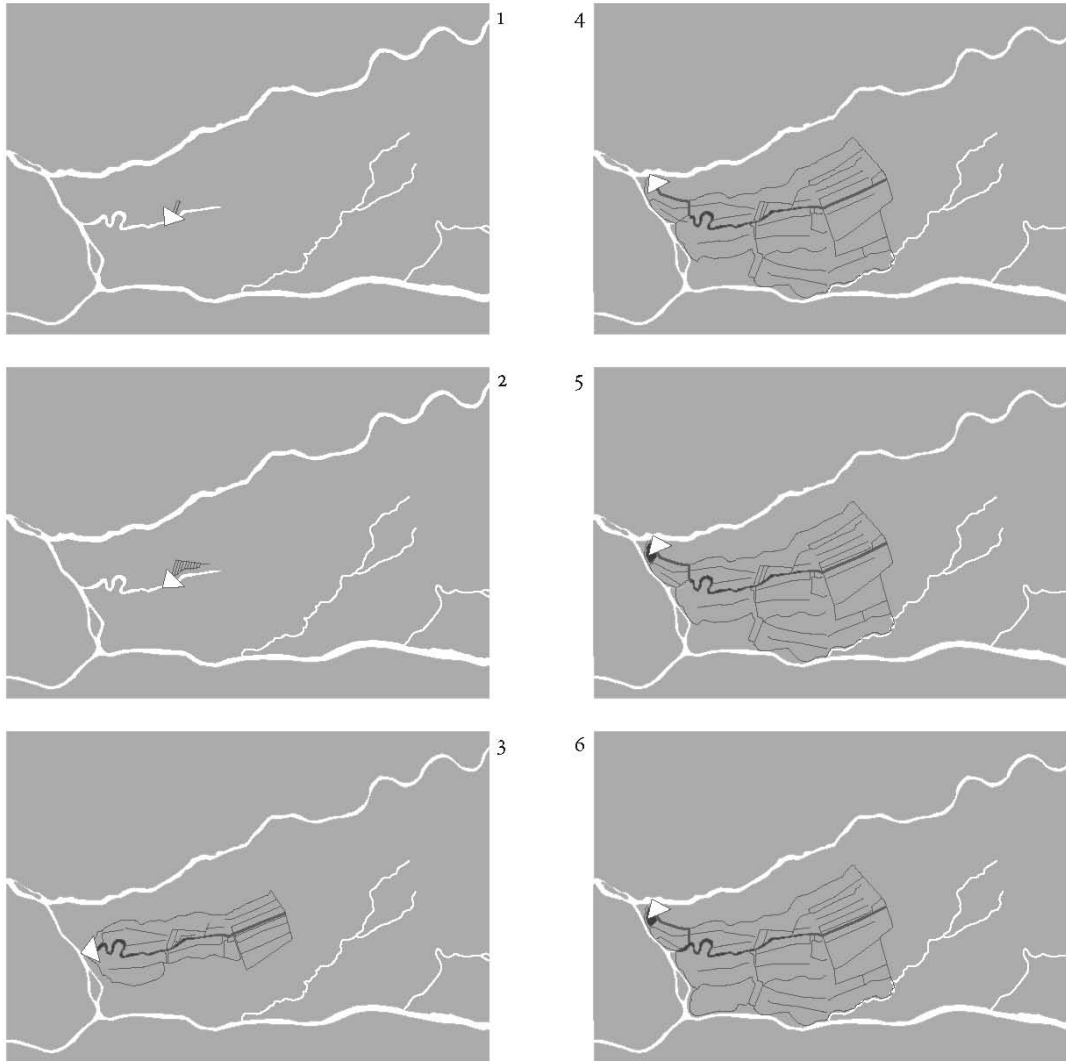

Natuurlandschap

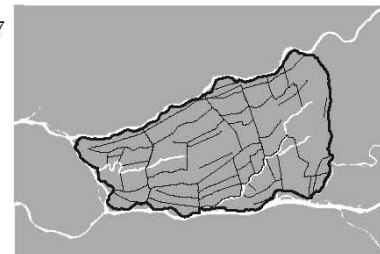
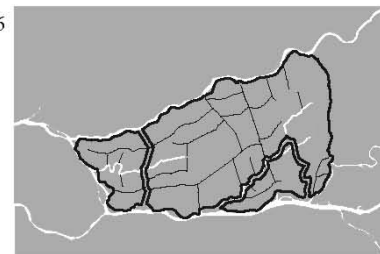
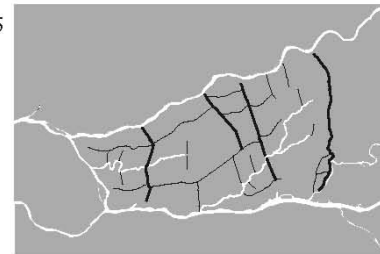
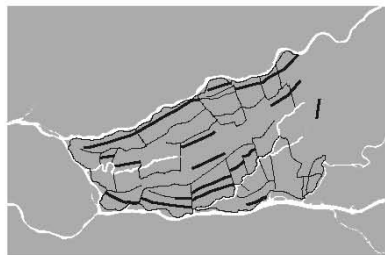
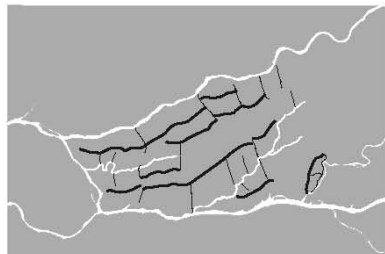
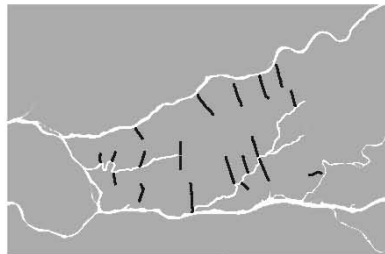
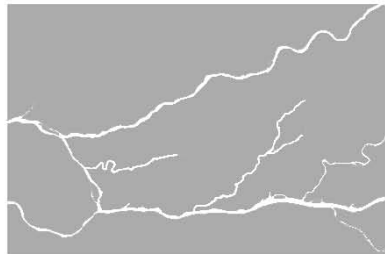

Eerste ontginning: kolonisatie (11^e-13^e eeuw)

Ontwikkeling van het poldersysteem (Alblasserwaard)

1. initial phase
2. transverse weirs
3. rear weirs
4. seepage weirs
5. transverse weirs, 2nd phase
6. first dike ring (1277)
7. ultimate dike ring (1857)

Van zijdwende tot ringdijk (Ablasserwaard)

Oude kaart van den Grooten of Zuidhollandschen waard voor de S. Elizabeths nacht 1421.

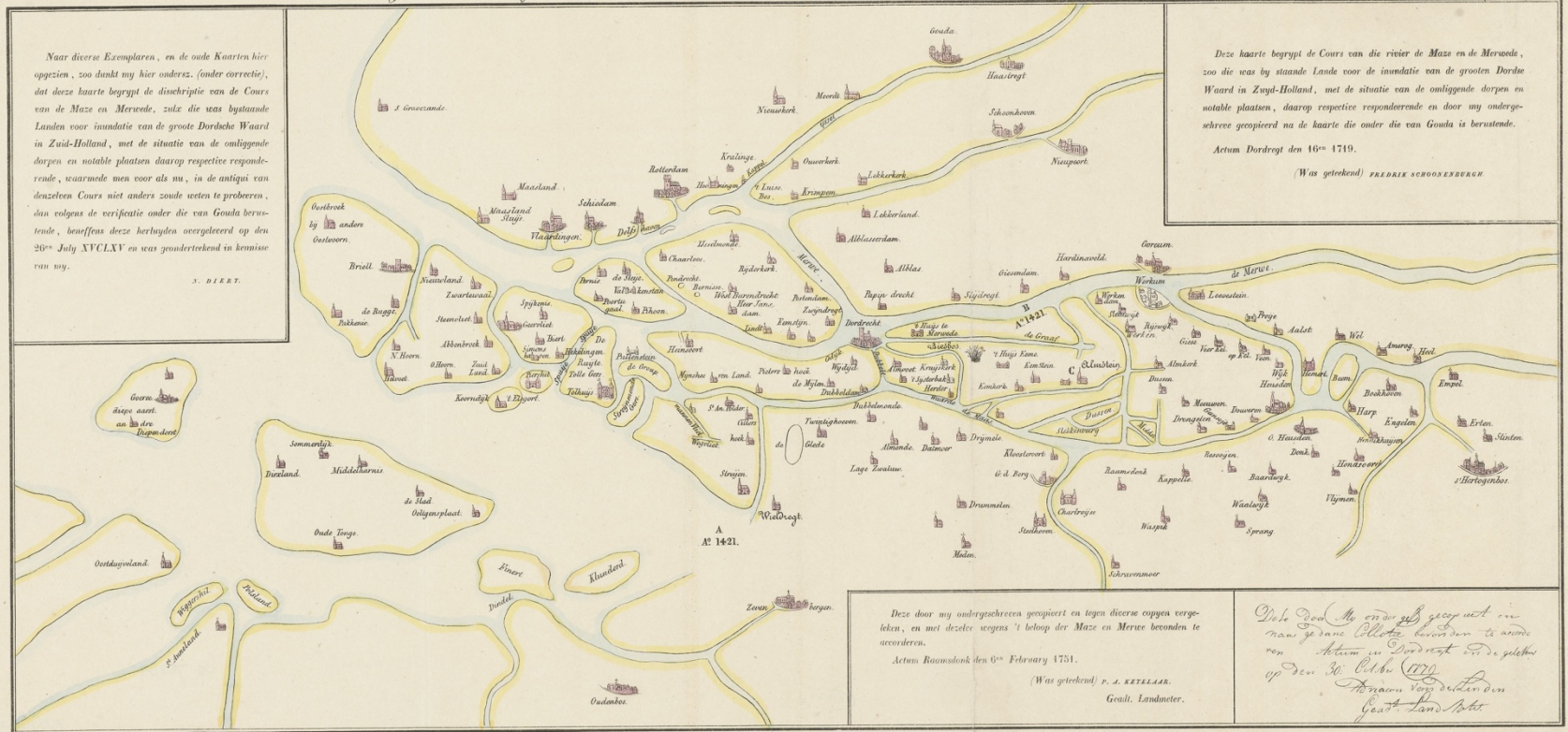
Naar diverse Exemplaren, en de oude Kaarten hier opgeteekend, zoo diinkt my hier onderz. (onder correctie), dat deze kaart begrypt de discriptie van de Coars van de Maze en Merweede, zulk die was bystaande Landen voor inundatie van de groote Dorische Waard in Zuid-Holland, met de situatie van de omliggende dorpen en notable plaatsen daarop respectievely responderende, waarmede men voor als nu, in de antiqui van dezelve Coars niet anders zoude veeten te proberen, dan volgens de verificatie onder die van Goula berustende, bevestigde deze herbyden oergeteekend op den 26^{en} July XVCLXV en was geendertekenend in kennis van my.

S. DIERT.

Deze kaart begrypt de Coars van die rivier de Maze en de Merweede, zoo die was by staande Landen voor de inundatie van de grooten Dorische Waard in Zuid-Holland, met de situatie van de omliggende dorpen en notable plaatsen, daarop respectievely responderende en door my ondergeschreef geopperd na de kaart die onder die van Goula is berustende.

Actum Dordrecht den 16^{en} 1719.

(Was getekend) FREDRIK SCHOENBERG

A is de plaats der doorbraak aan de Zeezijde, B is de plaats der doorbraak aan de Rivierzijde, C Atmstein het tooneel van het gebeurde in den Tweeden Zang vermeld.

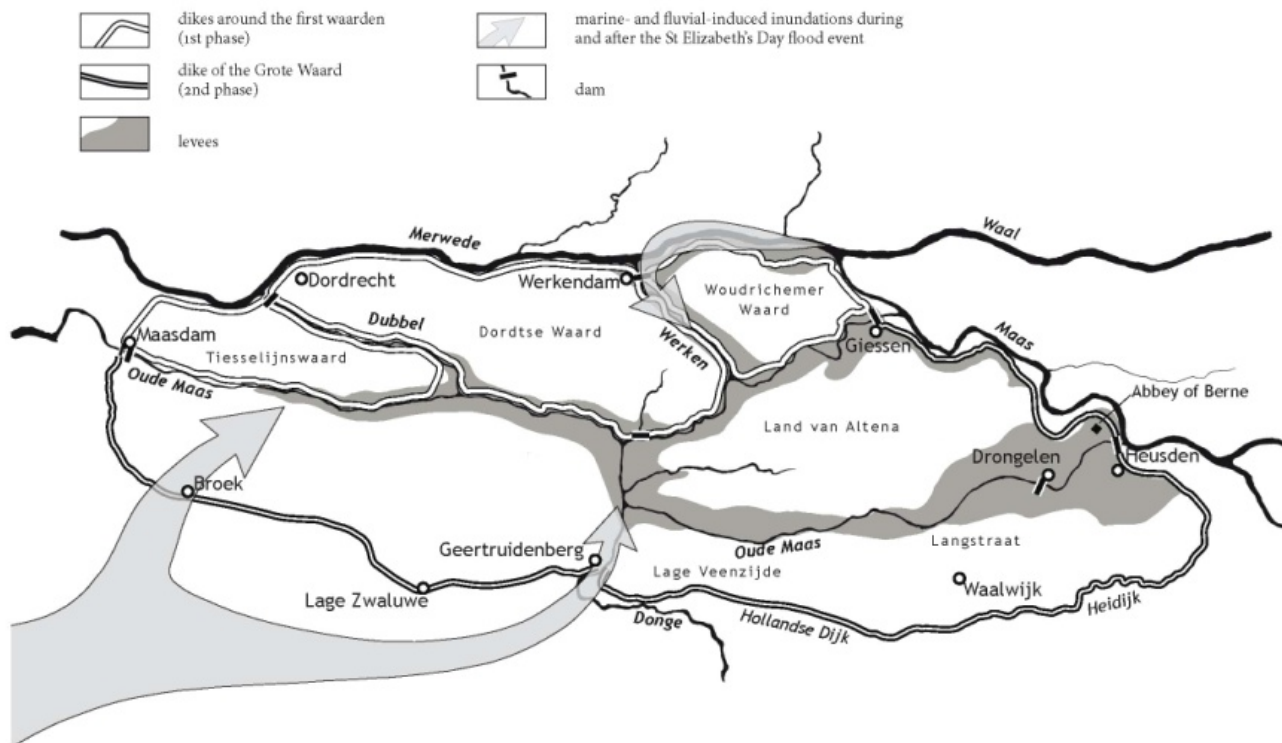
Deze door my ondergeschreef geopperd en tegen diverse coppen vergeleken, en met dezelve wegens 't behoop der Maze en Merwee bevonden te accorderen.

Actum Raamsdijk den 6^{en} Februario 1731.

(Was getekend) P. J. KETTLER.
Geüit. Landmeter.

Deze door my en de gelyc geopperd en tegen diverse coppen vergeleken, en met dezelve wegens 't behoop der Maze en Merwee bevonden te accorderen.
Actum in Dordrecht den 16^{en} Julij 1719.
op den H. Colbu (1719)
Hermanus van der Meer den
Geüit Landmeter

FM263A

Eerste ontginning: kolonisatie (11^e-13^e eeuw)

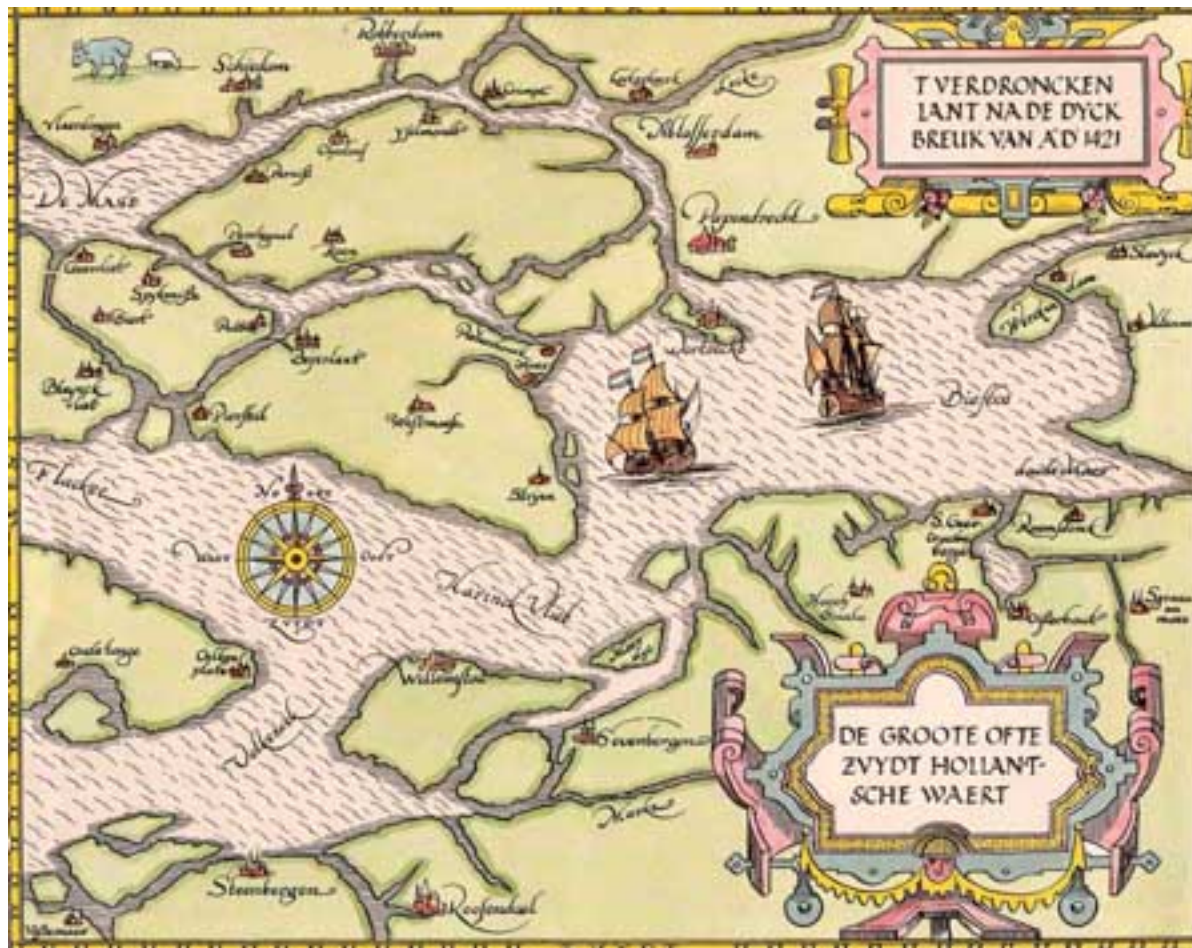

Print uit naar het Original 1763
De ZEL-NEERING of het DARINK-DELVEN, zoo als het oudtyds, in Zeeland, geoeffend verdt.

Deze Verbeelding, vasmakt naar eene Oude Schildery in't Gasthuys te Zierikzee, vertoont, in een Gezicht van het Eiland Schooren en de Stad Zierikzee, de wyze, op welke de Darink uit den grond gegipt, op hoopen te drooven geleed, en vervolgens tot aenke verband verdt: welke den naar de Zoekerten geveerd, en met Zee-water vermened, tot wit Zout verdt gesterkt.

Doorbraak der groote Zuidhollandsche Waard, in 't Jaar 1421.

BELGIUM
FOEDERATUM
emendatè auctum
et novissime editum.
per NICOLAUM VISSCHER
cum Privilegio
Hæc opus P. Schenk

M A R E

G E R M A N I

C U M

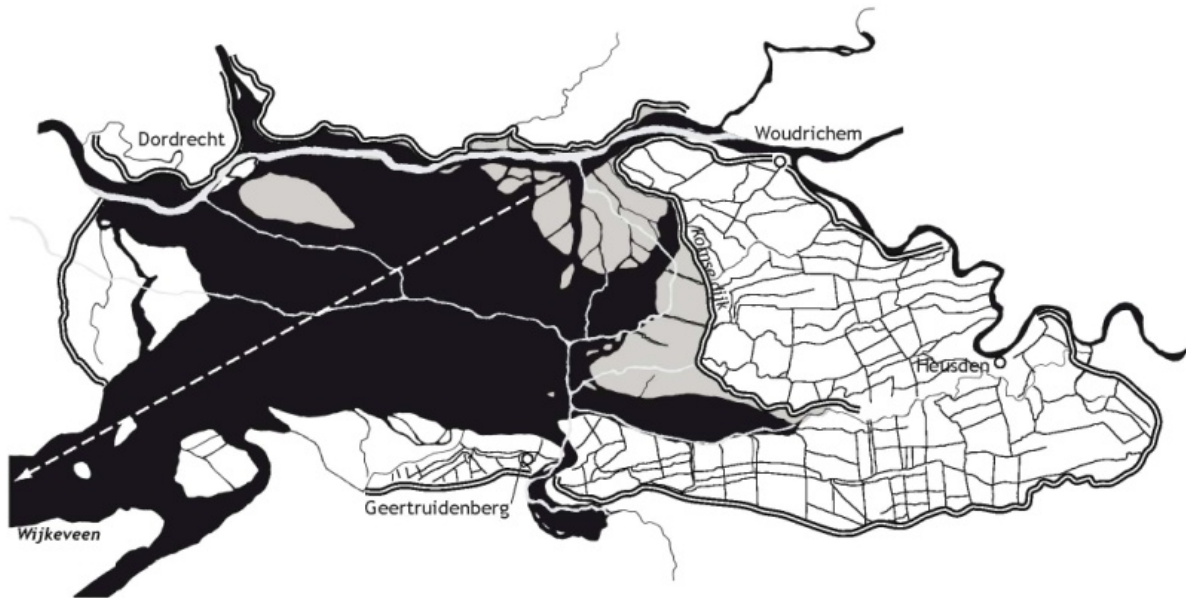
Z E E

Z U Y D E R

Z E E

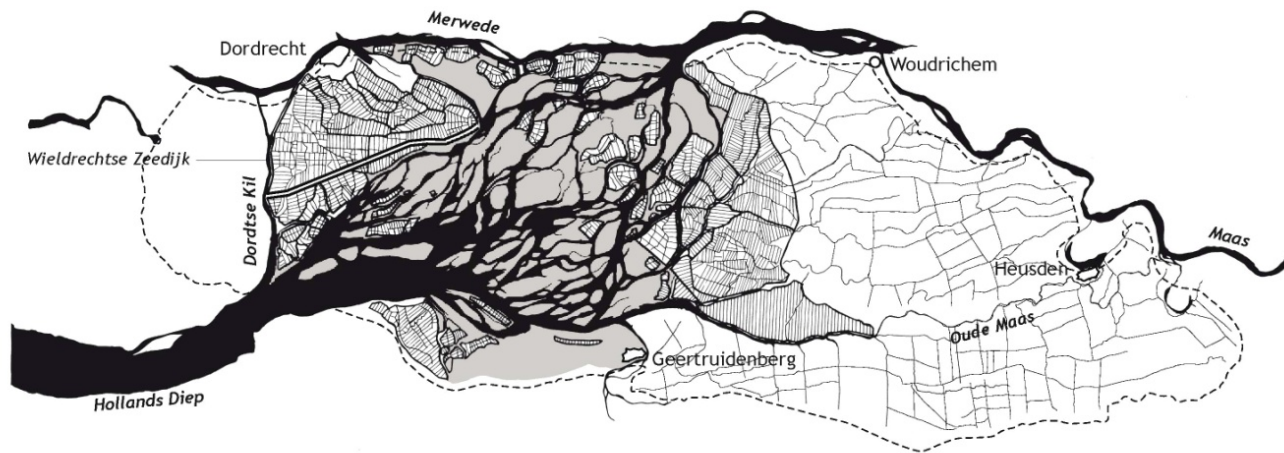
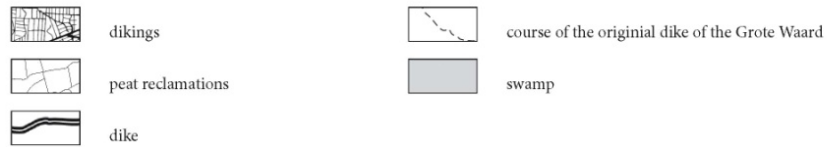

- inland sea after the St Elizabeth's Day flood
- main direction of the flow after the St Elizabeth's Day flood
- projection of former river course
- dike
- mud flat

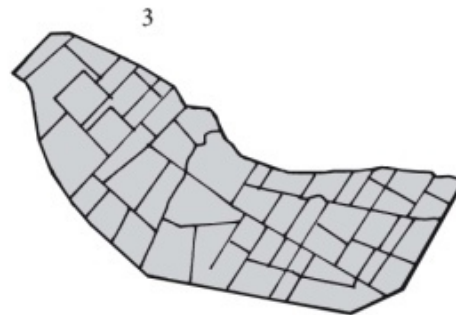
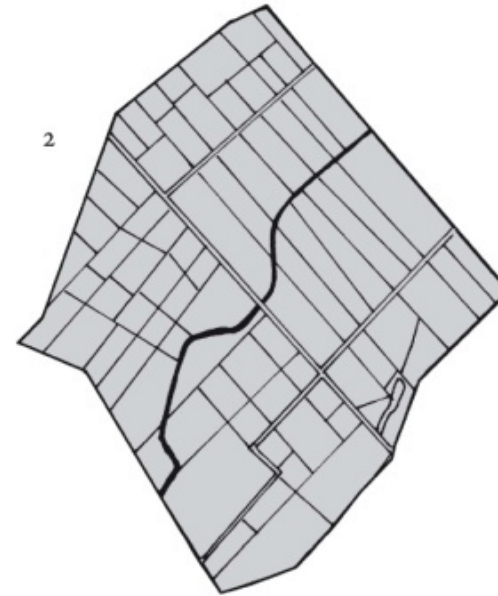
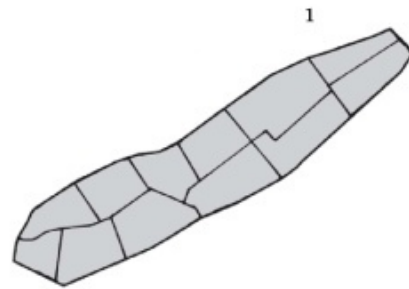
Vernietiging (1421)

Tweede ontginning: herstel (15^e-17^e eeuw)

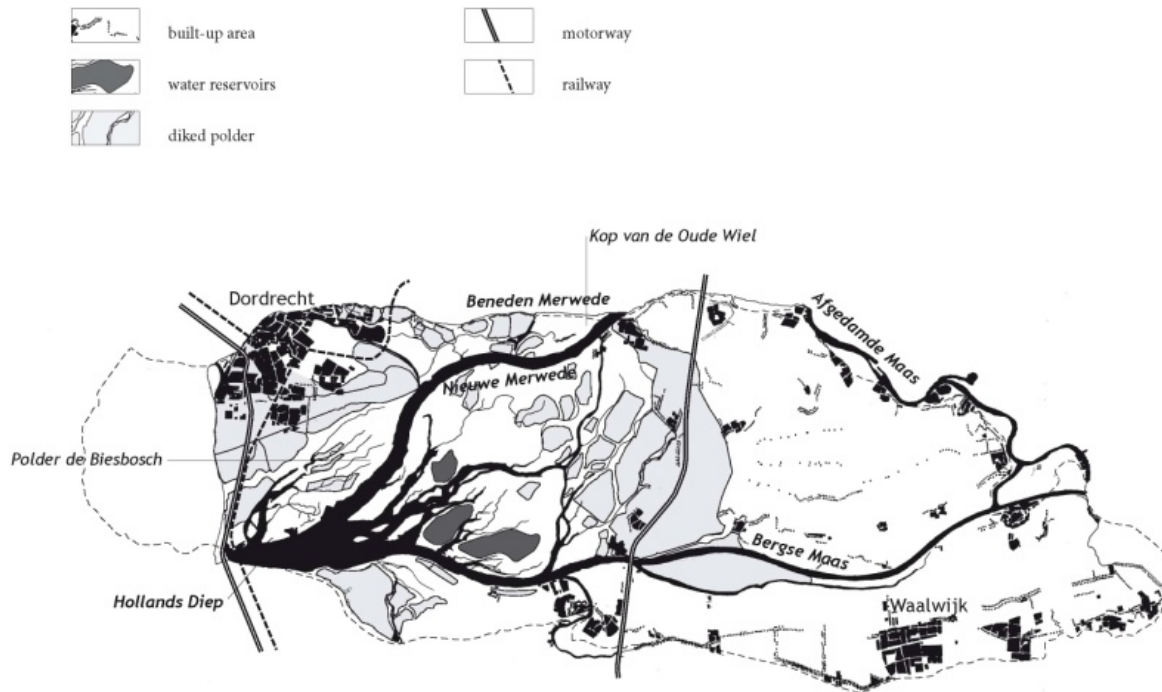

1. Opwaspolder: ovale stroomvorm
2. Kwelderpolder: plaatvormige condensatievorm
3. Aanwaspolder: schildvormige stroomvorm

Ontginningstypen

Derde ontginning: verbouwing (19e-20e eeuw)
 Stedelijke occupatie
 Ruilverkaveling

Nieuwe Merwede

Biesboschkaart uit 1868

toekomstige tracé van de Nieuwe Merwede is aangegeven door middel van een stippellijn.

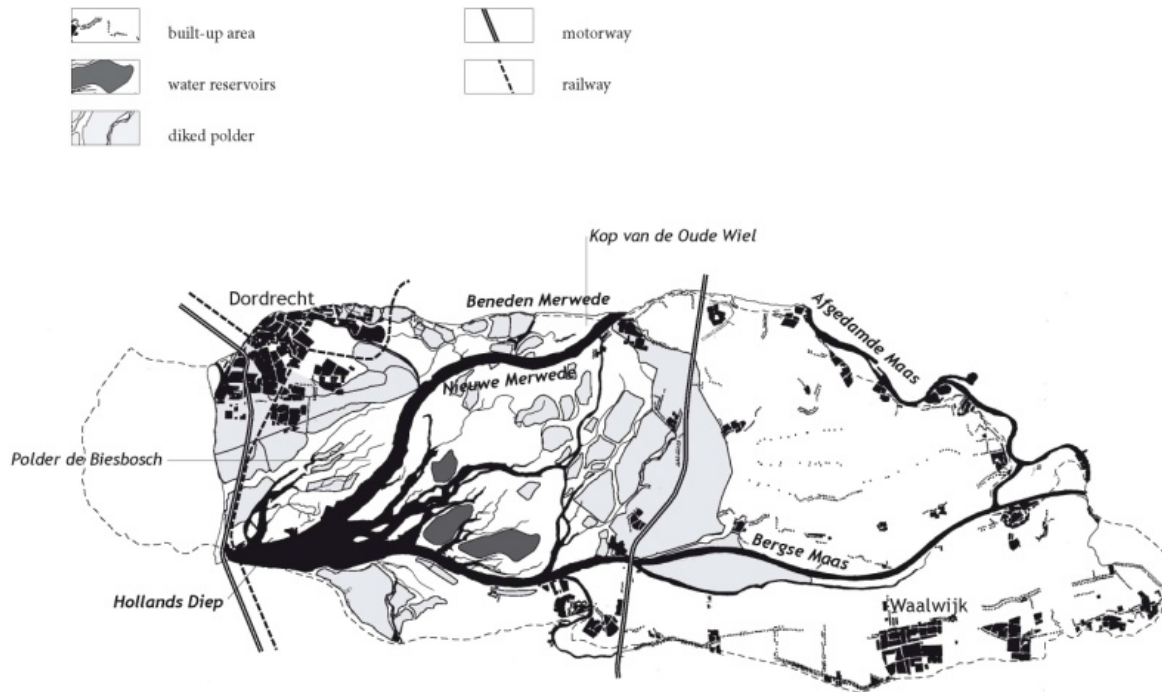
 linker bandijk

 projectie Nieuwe Merwede op gorzen

 bedijkte gorzen

 provinciegrens

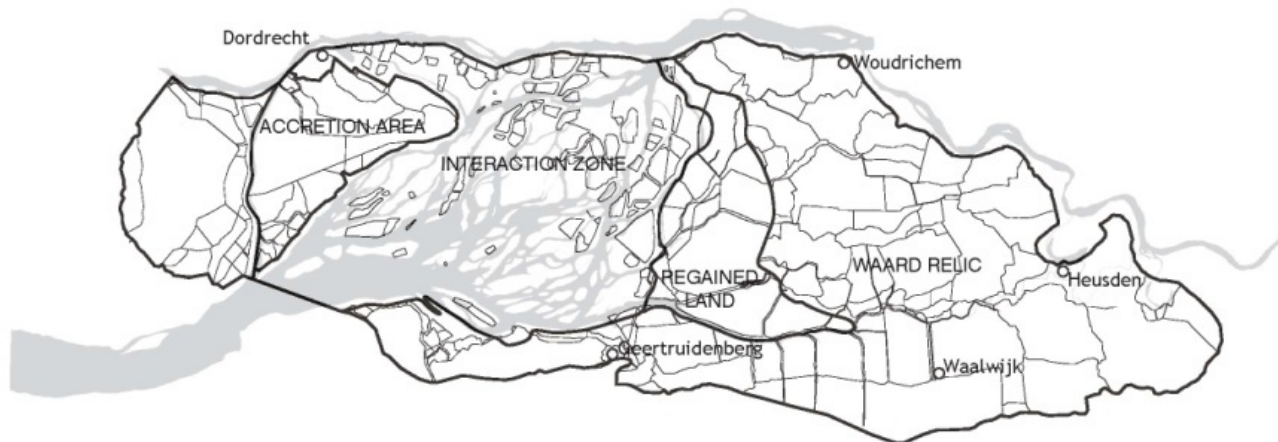
Nieuwe Merwede (1850-1885)

Derde ontginning: verbouwing (19^e-20^e eeuw)
 Stedelijke occupatie
 Ruilverkaveling

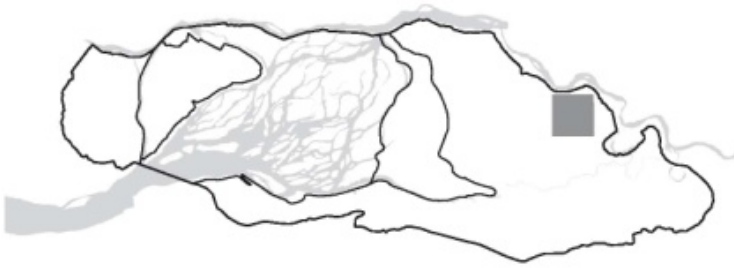

0600-8002
Vragen over de snelweg?
Bel Rijkswaterstaat

Landschapstypen in de Grote Waard

1840

1889

1986

Waardrelict

KAART
 VAN DE LANEN VAN HEUSDEN BY ALPHENA.
 Met dezelver omgegravende Polders, Buiten-Landen en onopgevolde
 Akkers, behoudende by het gronswake Plan in het Afleggen der Tweedatige
 Wateren van verzoemde Landen door den Inspecteur Generaal van Lande, Althou
 G. BERNINA en Afz. inspecteur Generaal C. A. ERASMOUS, omgegraven, en by
 befelste van het Comité van het Intermediaire Administratief Bureau van het verzo-
 meelig militairc connc in date 7 February 1871 vastgesteld.
 Gemeten naar een teete tot het hoofd-oppent metig was, door de Land-
 meetere by het werk der Meesters J. VERBILMAN en F. W. OUBRAU,
 en waeruit de teekeninge ditte afgegraven is.
 Door
 (F. W. OUBRAU)
 1871 (Schiedamsche Drukkerij)

BIJ. IOTHEEK
NOORD-BIJABAND.

Land van Heusden

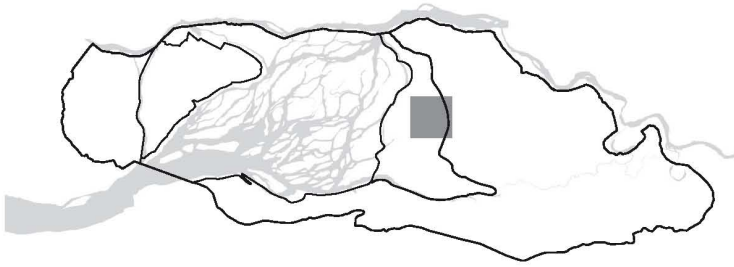

Maas van Alena ad: V.

Stapman aan de weg na Heesbeen

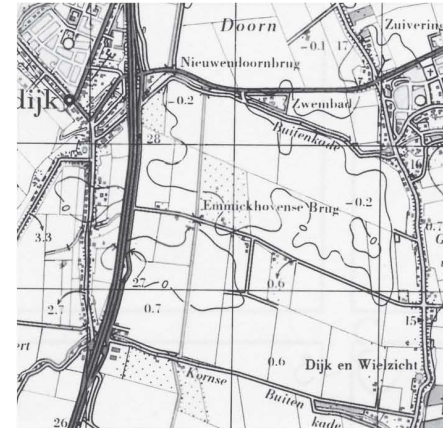
in wapen als Heusden

1639

1840

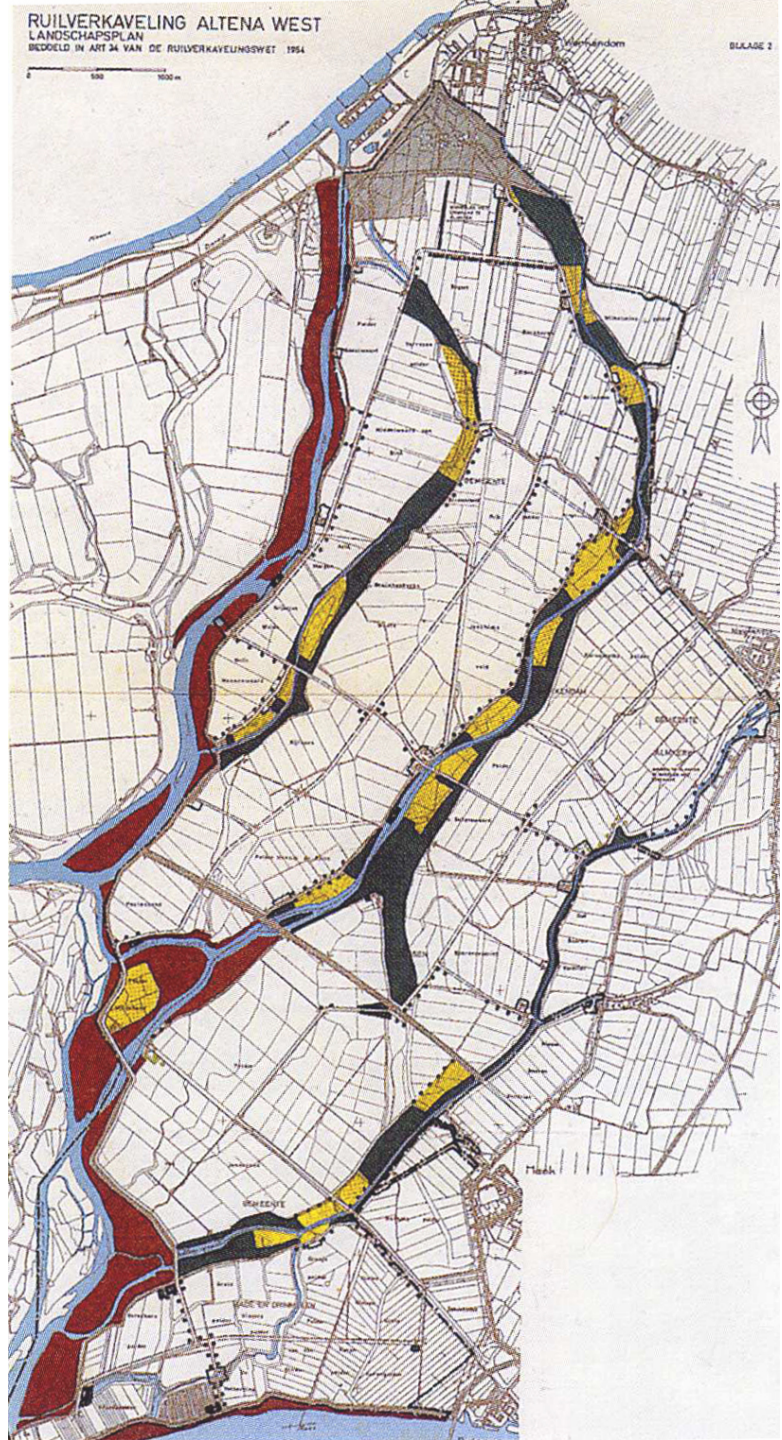
1986

Herwonnen land

RUILVERKAVELING ALTENA WEST
LANDSCHAPSPLAN
BEGEELD BIJ ART 24 VAN DE RUILVERKAVELINGSWET 1964

0 500 1000 m

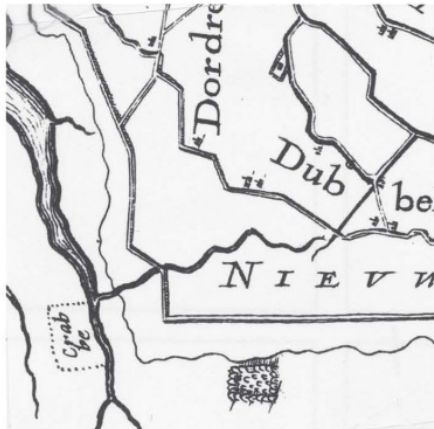
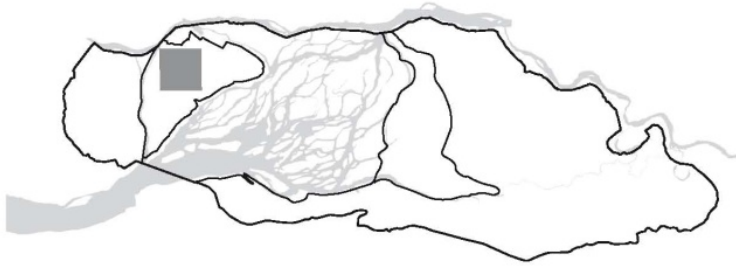
BLADDE 2

1639

1889

1986

Aanwasgebied

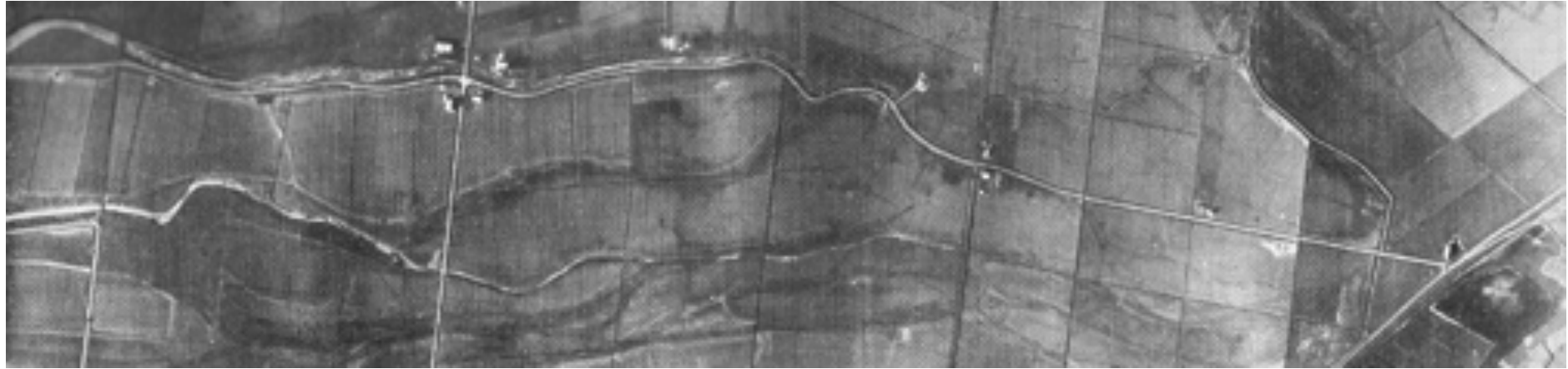

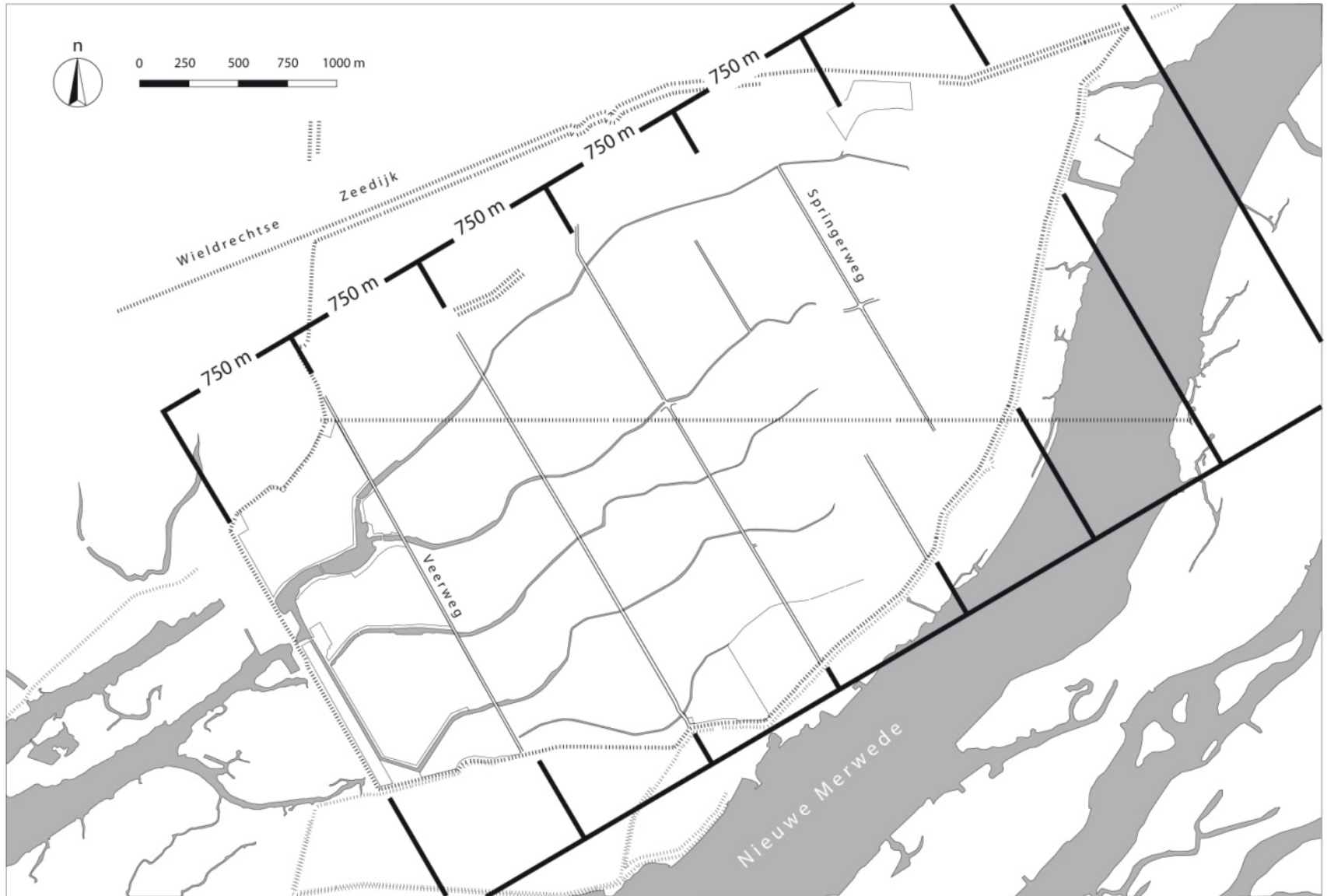
Polder De Biesbosch

Polder de Biesbosch. Patroon van gorzen, krekens en omkade polders voor bedijking (1:25.000)

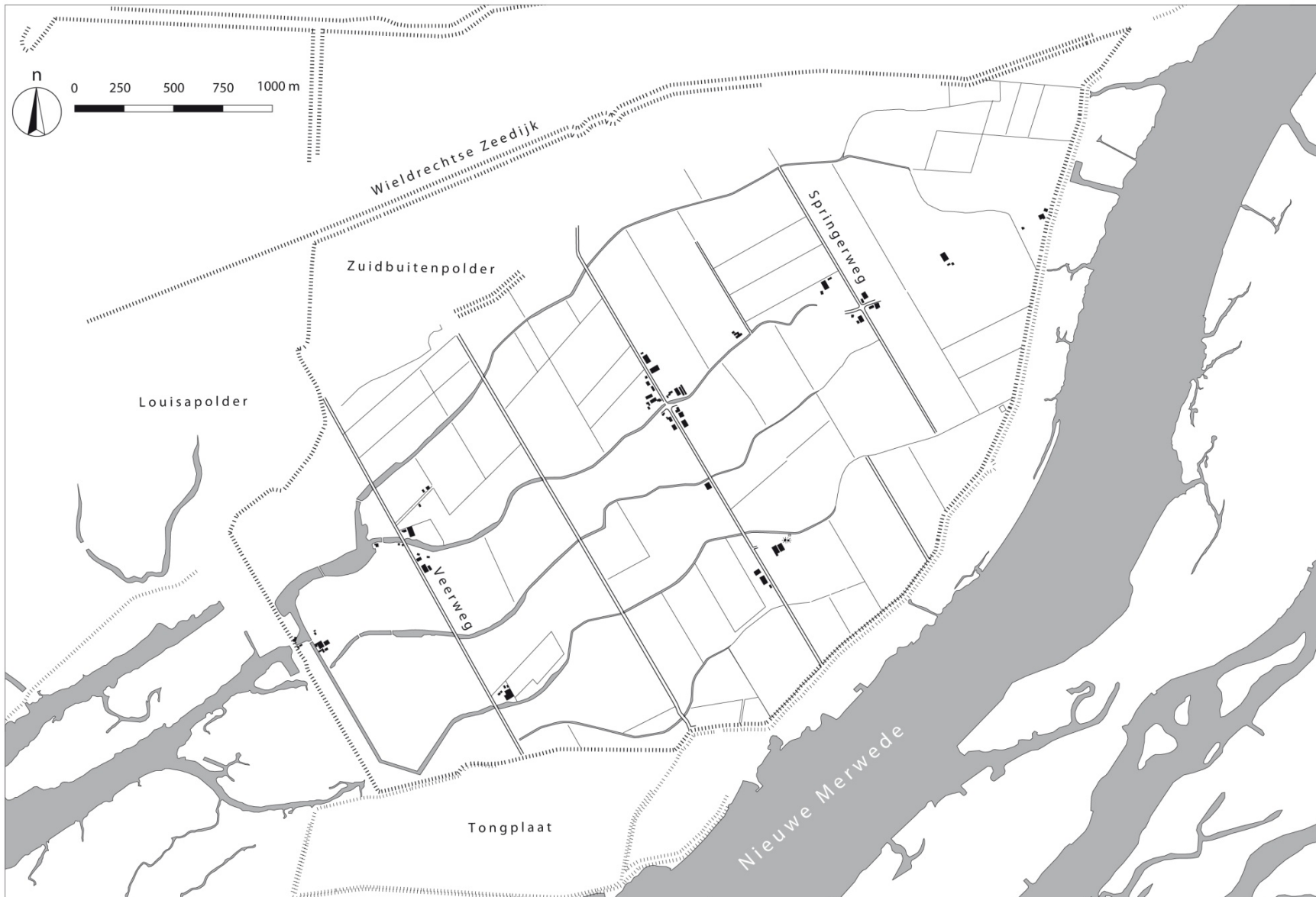

Polder de Biesbosch, maatvoering. Wegen om de 750 meter, haaks op de killen (1:25.000)

 bos

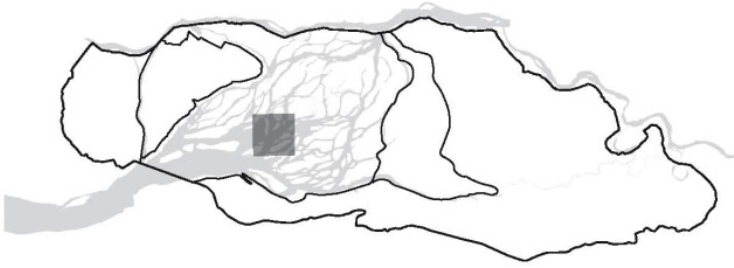

Polder de Biesbosch (1:25.000)

 bos

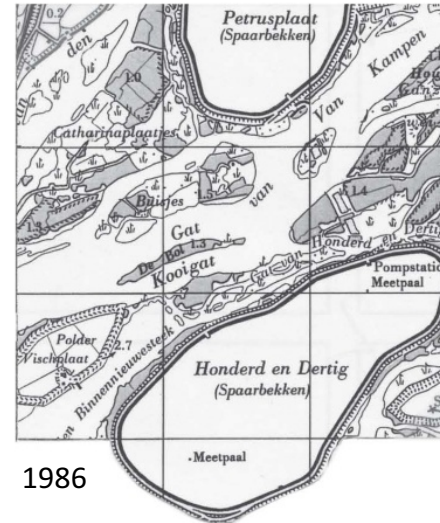

1639

1889

1986

Uitwisselaar

Noordwaard

Vierde ontginning: ontpoldering (21^e eeuw)

De Wassende Maan

